

# **TİHEK Uzman Yardımcıları Eğitim Programı Açılış Konuşması**

Anayasa Mahkemesi, 22 Şubat 2021

**Sayın Anayasa Mahkemesi Başkanım,**

Sözlerime başlamadan önce, Kurumumuz uzman yardımcılarına yönelik hazırlanan eğitim programı kapsamında bizleri bu salonda ağırladığınız, uzman yardımcılarımızın eğitim sürecine katkıda bulunduğunuz için şahsınızda tüm Anayasa Mahkemesi üyelerine, raportörlerine ve çalışanlarına şahsım ve Kurumumuz adına çok teşekkür ediyorum.

**Sayın Anayasa Mahkemesi Başkanım,**

20 Nisan 2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile kurulan Kurumumuzun Başkan ve üyeleri 16 Mart 2017 tarihli Resmi Gazete’de ilan edilerek göreve başlamıştır. Dört yıllık görev sürelerini 15 Mart 2021 tarihi itibarıyla tamamlamış olacaklardır.

Geçen dört yıllık sürede, Kurumumuz bir yandan Kanununda belirtilen görevleri ifa ederken diğer yandan kapasite geliştirme çalışmalarını sürdürmüştür.

Göreve başladığımız 2017 yılında toplam 36 fiili çalışan mevcut iken, 2021 Yılı Şubat Ayı itibarıyla bu sayı 158’e ulaşarak Kurum 4 kattan fazla büyüme sağlamıştır. 2017 Yılında Kurumda sadece 15 İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcısı mevcut iken, 2021 Yılı Şubat Ayı itibarıyla 15’i Uzman, 40’ı Uzman Yardımcısı olmak üzere bu sayı 55’e ulaşmıştır. Belirtilen personel artışına bağlı olarak, mevcut hizmet binasının yanında

bulunan ikinci bir bina faaliyete geçirilmiştir. Böylece, Kalkınma Planı ve Cumhurbaşkanlığı 2019 Yılı Programıyla belirlenen Temel Hak ve Özgürlükleri Geliştirmeye yönelik 51 Nolu Tedbir doğrultusunda Kurumun personel ve fiziki altyapısı güçlendirilmiştir.

Bir yandan Kurumun altyapısını güçlendirme çalışmaları devam ederken diğer yandan Kurum rutin ve asli görevlerini kapasitesini zorlayarak devam ettirmiştir. Geçen dört yıl içerisinde Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve İslam İşbirliği Teşkilatındaki ilgili insan hakları mekanizmaları ile birlikte çalışmış, farklı ülke insan hakları kurumları, üniversitelerimiz ve akademisyenlerimiz ile işbirlikleri ve ortak etkinlikler yapmıştır. İnsan hakları, işkence ve kötü muameleyle mücadele, ayrımcılıkla mücadele yıllık raporları yayınlamıştır. Ulusal önleme mekanizması kapsamında yüzün üzerinde kuruma ziyaretlerde bulunmuştur. İki uluslararası sempozyum başta olmak üzere uluslararası konferans, çalıştay, il istişare toplantıları gerçekleştirmiş, TİHEK Akademik Dergisi'ni yayın hayatına kazandırmıştır.

Kurumumuz **resen inceleme** yoluyla veya ayrımcılık yasağı ihlali hallerinde başvuru alarak, sorunların çözümünde öncelikle **uzlaşma yolunu** önererek, gerektiğinde ihlal kararı verip idari yaptırım uygulayarak, ilgili tarafların veya mahkemenin talebi üzerine görüş vererek yargının yükünü hafifleten bir kurumdur. Kurumun temel görev alanları arasında yer alan ayrımcılıkla ve kötü muamele ile mücadele bağlamında insanlarımızı ilgilendiren bireysel başvuru kararlarına imza atılmıştır. Kurumun önleyici ziyaret ve raporlama görevleri bağlamında cezaevi, huzurevi, yaşlı bakım merkezleri, engelli ve rehabilitasyon

merkezleri, geri gönderme merkezleri gibi yüzü aşkın merkeze birçok ziyaret düzenlenmiş ve incelemeler sonrası hazırlanan raporlar ilgilileri ve kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Bu arada belirtmeliyim ki; ulusal insan hakları kurumları aynı zamanda ulusal kurumlarla uluslararası kuruluşlar arasında ve hükümet ve sivil toplum arasında **köprü görevi görmek üzere tasarlanmış kurumlardır.** Bu kurumlardan, **kamu ile sivil toplumun birlikte çalışması beklenmektedir.** Bu nedenle biz Kurumumuzun “**Türkiye’nin Beraberlik Kurumu**” olarak bilinmesini arzuluyoruz. Vatandaşlarımızın özel hukuk gerçek veya tüzel kişileriyle veya kamu kurumlarıyla yaşadığı insan hakları ve ayrımcılık yasağı sorunlarının çözümüne yönelik her türlü uzlaşmacı çözüm önerilerine öncelikle değer verdiğimiz bilmesini istiyoruz.

### **Sayın Anayasa Mahkemesi Başkanım,**

Malumunuz olduğu üzere, ulusal insan hakları kurumları BM sistemi içinde insan hakları sözleşmelerinin ülkesel uygulamalarının izlenmesi ve raporlanması amacıyla tasarlanmışlardır. İnsan haklarının korunmasında sorumluluk üstlenecek yeni bir kurumsallaşma biçimi olarak, özellikle 1990’lı yıllardan sonra yaygınlaşmaya başlamışlardır. BM Genel Kurulunun 20/12/1993 tarihinde kabul ettiği 48/134 sayılı Kararla, üye ülkeler bu kurumları kurmaya ya da mevcut kurumlarını güçlendirmeye davet edilmiştir. Anılan kararın ekinde, “Paris Prensipleri” olarak da bilinen, ulusal insan hakları kurumlarının statülerine ilişkin ilkeler yer almaktadır.

Ulusal insan hakları kurumları “Paris Prensipleri”ne uygunluk durumuna göre A ve B grubu kurumlar olarak akredite edilmektedir. Kurumumuz da A düzeyi akredite olmak üzere çalışmalarını sürdürmektedir. Önümüzdeki dönemin en önemli çalışmalarından biri bu akreditasyon çalışması olacaktır.

Ben bu vesileyle ifade etmek isterim ki;

**Akreditasyon için BM’nin ulusal insan hakları kurumlarının üye seçiminde ve tayininde aradığı Paris Prensiplerini BM Teşkilatına uyguladığımızda akredite olamayacağı açıktır.** Dünyada insan haklarını korumak ve geliştirmek misyonu olan BM, teşkilat yapısı açısından demokratik değildir. Üyeleri eşit statüde değildir. Daimi veto yetkili, imtiyazlı 5 üyenin olması, bunların arasında dünya nüfusunun dörtte birini oluşturan İslam dünyasının bir temsilcisinin olmaması BM’in çoğulcu yapısı olmadığını, eşitliğe aykırı bir yapısının olduğunu, başarısız olan ve / veya tarafsızlığını yitiren daimi veto yetkili üyelerin değiştirilememesi ise demokratik olmadığını göstermektedir. **BM’in kendi belirlediği Paris prensipleri çerçevesinde akredite olamayacak durumda olduğu açıktır.**

Diğer yandan, BM Şartının 2. maddesinin 1. fıkrası “örgütün, tüm üyelerinin egemen eşitliği prensibi üzerine kurulduğunu” yazsa da sözü geçen 5 üye daha egemen ve imtiyazlıdır. Uluslararası pratik teoriyle bağdaşmamaktadır. Böyle bir yapı, eşit, adil bir küresel insan hakları düzeninin kurulmadığının en büyük delili olduğu gibi insan haklarının pratikte gerçekleşmesinin önündeki en büyük engeldir. Nitekim, dünyadaki en büyük ve yaygın insan hakları ihlalleri bu beş devletin karar

ve tutumlarından kaynaklanmaktadır. Yine bu nedenledir ki, beşli oligarşik yapının icraatları ve onların kontrolünde yürürlüğe giren uluslararası sözleşmeler Hakka tapan milletimizin istiklal ve istikbalini tehdit etmektedir.

Diğer yandan, Avrupa Birliği'nin Türk vatandaşlarına vize muafiyeti için Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurumu kurulmasını şart koşarken Türkiye'ye Avrupa Birliği'ne tam üyelik yerine imtiyazlı ortaklık teklif etmesi çelişkidir ve başlı başına bir ayrımcılıktır.

Keza, savaş ve işgaller nedeniyle ülkelerini terketmek zorunda kalan göçmen ve sığınmacıları kabul etmekten imtina edip sınırlarda ölümlerine veya Akdeniz'de boğulmalarına neden olmaları hem ayrımcılık hem de yaşam hakkı ihlalidir. Sığınmacıların nitelikli olanlarını kabul edip diğerlerini geri kabul anlaşması ile Türkiye'ye iade etmek istemesi de insan haklarına aykırı bir ayrımcılıktır.

Yine, Avrupa Birliği ülkelerinde İslam karşıtı uygulamaların hayata geçirilmesi, bizzat kendi vatandaşlarının annesiz, babasız, aile mutluluğundan habersiz bir şekilde yetiştiriyor olmaları, COVID 19 salgını sürecinde yaşlılarının gözden çıkarılmış veya ikinci plana bırakılmış olması rakamlarla ifade edilemeyecek boyutta insan hakları ihlalleridir.

Bu insanların haklarını iç hukukta takip etme veya doğrudan AİHM'e götürebilme imkanları olmaması gerçekte Avrupa Birliği'nin ne kadar ayrımcı olduğunu ve insan hakları ihlalleri karnesinin ne kadar kötü olduğunu anlamamızı engellememektedir.

Bu bağlamda ifade etmek isterim ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de maalesef çifte standart siyasi kararlar vermekten bir türlü kendini kurtaramamakta, saygınlığını ve meşruiyetini kaybetmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini yorumlayan içtihatları İstiklal Marşı ile korunan değerlerimiz açısından endişe verici niteliktedir. İsviçre’de 2009’da yapılan referandumda, yeni minare yapılmasının yasaklanmasına karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurulduğunda AİHM’in başvurucuların insan haklarına ne şekilde zarar verildiğini göstermekte başarısız olduklarını ileri sürerek başvuruyu reddetmesi, Türkiye’de uygulanan başörtüsü yasağının insan hakları ve ayrımcılık yasağını ihlal ettiği iddiasıyla AİHM’e yapılan başvurularda ihlal kararı verilmemesi, kutsallarımıza saldırıların ifade özgürlüğü kapsamında korunuyor olması, aile değerlerimize aykırı kararların rahatlıkla veriliyor olması, bölücü terör örgütleri ile bağlantılı kişilerin başvurularında kolayca ihlal kararı verilebilmesi milletimizin İstiklal Marşı’nda dile getirilen ve uğruna savaşlar verilen değerleri adına endişe kaynağıdır.

Diğer yandan, Avrupa’lı ülkeler kendi aralarında bir insan hakları mekanizmasına sahipken İslam dünyasının çok daha büyük hak ihlalleri altında ezildiği ancak bu mağduriyetlerine karşı başvurabilecekleri etkili bir insan hakları mahkemesinden mahrum oldukları ve böyle bir mahkemeye ihtiyaç duydukları bir gerçektir.

Bunlar ve benzeri nedenlerledir ki, ülkemizde insan haklarının korunup geliştirilmesi için Anayasa’da yeni düzenlemeler yapılması gerektiği gibi,

etkilendiğimiz küresel ve bölgesel insan hakları sisteminin de yeniden yapılandırılması gerekir.

### **Sayın Anayasa Mahkemesi Başkanım,**

İstiklal Marşı'nın kabulünün 100. Yılı ile eş zamanlı olarak Anayasa değişikliği tartışmalarının da gündeme geldiği bu günlerde, milletimizin egemenlik yetkisini kullandığı en yüce mekânlardan biri olarak bu mekanda konuya ilişkin fikirlerimi de izninizle paylaşmak istiyorum.

6701 sayılı TİHEK kanununun genel gerekçesinde belirtildiği üzere, İnsanlık onuruna yaraşır bir hayatın çerçevesini çizen temel hak ve hürriyetlerin korunması, geliştirilmesi ile bunlardan yararlanma bakımından hiç kimsenin ayrımcılığa maruz kalmaması, eşit muamele görmesi, evrensel normlar kadar toplumumuzun dayandığı kök değerlerin ve ortak medeniyet mirasımızın asli bir unsurudur. İnsanlığın bu medeniyet mirasımızdan yararlanması insan haklarının korunup geliştirilmesine çok büyük katkılar sağlayacaktır. Ne var ki, ülkemiz bundan yüz yıl önce emperyalist devletlerin işgaline uğramış, topyekün kadim/kök değerleri, ortak medeniyet mirası ve diğer bütün hakları elinden alınmaya çalışılmıştır. Ancak, ezelden beri hür yaşayan milletimiz esaret zincirlerini kabul etmemiş, adeta küllerinden doğmuş, haklarını müdafaa için yeniden örgütlenerek emperyalizme karşı büyük bir mücadele başlatmıştır. Bu mücadelede İstiklal Marşı Kahraman ordumuzun ve milletimizin önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur. İstiklal Marşı, bu devletin, bu ülkenin, bu milletin, hatta İstiklâl Marşı'nda dile getirilen hak ve değerler uğruna İstiklâl Savaşı'na fikren, bedenen, malen destek olmuş Türk, Kürt, Laz, Çerkes, Arap vesair tüm ırkların ve bizden koparılmış tüm milletlerin ortak

kimliğini gösteren, aynı tarihe aidiyetini pekiştiren bir metindir. İstiklâl Marşı kabulünden bugüne müziğinde değişiklikler olsa da sözleri itibariyle herkesin üzerinde ittifak ettiği temel metin olmuştur. Nitekim Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan tüm siyasi partilerden milletvekillerinin imzaladığı ortak bir önergeyle 2021 yılının “İstiklâl Marşı Yılı” ilan edilmesi bu gerçeği açıkça göstermektedir.

“1789 Fransız İhtilali'nden sonra devletlerin hayatında anayasalarla birlikte milli marşlar da önem kazanmaya başlamıştır. Milli marşlar bir şairin kaleminden çıkmış olsa da onu benimseyecek, yıllarca, asırlarca dilinden düşürmeyecek olan milletin de karakterini yansıtmaktadır.”<sup>1</sup> Ardında yatan gizli tarih içerisinde o dönemde yaşananların bıraktığı derin izlerin toplumsal bir ortaklık çerçevesinde gelecek nesillere aktarılabilmesine de yarayan milli marşlar aynı zamanda birlik simgesidirler. Nitekim, Türkiye Devleti'nin millî marşının “İstiklâl Marşı” olduğunu düzenleyen Anayasa'nın 3. maddesinin gerekçesine göre İstiklâl Marşımız “Türk Devleti'nin ve Milleti'nin etrafında toplandığı kutsal simgeler”den biridir.

İstiklâl Marşı müziğiyle değil, sözüyle, güftesiyle, metniyle İstiklâl Marşı'dır. Zira İstiklâl Marşı yarışması yapıldığında amaç milletin ruh ve değerlerini yansıtacak ve diri tutacak bir metin arayışıdır. Yarışmaya katılan 724 şiir yerine 725 inci şiir olarak Akif'in şiirinin kabul edilmesinin sebebi budur.

---

<sup>1</sup> <https://ulakbilge.com/makale/pdf/1484565299.pdf>

Bu nedenle de sadece ilk iki kıtası ile değil, on kıta kırk bir mısraı ile Anayasal bir metindir. Türkiye Devleti'nin kurucusu 1. Meclis tarafından kabul edilen ve bugüne kadar değişmeyen İstiklâl Marşı, 1982 Anayasası ile Anayasa'nın değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen hükümlerinin kapsamı altında korunmaya alınmıştır.

İstiklâl Marşı esasında devletin varlık sebebi olarak düşünölmeli ve mısralarında işaret edilen hususlar devletin gayesi olarak kabul edilmelidir. Nitekim, Anayasamızın Devletin temel amaç ve görevlerini düzenleyen 5 nci maddesi de İstiklal Marşıyla gaye açısından aynılık arz etmektedir.

Anayasanın 176'ncı maddesinde düzenlendiğı üzere "Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dâhildir." Anayasanın başlangıç kısmı anayasa değişikliğı için gerekli çoğunluk sağlanarak değiştirilebilmektedir. Nitekim 23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Mevcut başlangıç kısmındaki ifadeler esasen İstiklâl Marşı'nda belirtilen görüş ve ilkelere işaret eder. Aynı şekilde, İstiklâl Marşı Anayasa'nın başlangıç kısmındaki kavramları ve devletin niteliklerini açıklamakta ölçü görevi görür. Başlangıç kısmında, Anayasa'nın, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere, Türk Milleti tarafından, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunduğı ifade olunmuştur. İstiklâl Marşı'nda başından sonuna bu emanet bilinci işlenir. İstiklâl Marşında belirtilen haklar ve değerler için ataların şehit olduğı, tüm millet evladının da şehitlerin oğlu olarak bu hak ve değerlere sahip çıkması gerektiğı işlenir.

Başlangıç kısmının nitelikli çoğunlukla değiştirilebilmesi mümkün iken İstiklâl Marşı'nın değiştirilmesinin teklif edilememesi, nitelikli çoğunlukla veya referandumla dahi değiştirilememesi İstiklâl Marşı'nın Anayasa'nın temelini teşkil ettiğini, ruhunu oluşturduğunu ve hukuken normlar hiyerarşisinde sözüyle ve ruhuyla en üst değer olarak yer aldığını gösterir.

Bu tespitlerin pratik sonuçlarının olduğu muhakkaktır. Şöyle ki;

Usulüne göre yürürlüğe konulan temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların değil de Anayasa'nın aynı konuda farklı hükümler içermesi halinde İstiklâl Marşı'nın lafzı ve ruhu esas alınmalıdır. Aksi takdirde, nitelikli çoğunlukla veya referandumla dahi değiştirilemeyen değerlerin ve düzenlemelerin salt çoğunlukla aşılması ve egemenliğin millettten alınıp uluslararası örgütlere, dolaylı olarak da başka devletlere devredilmesi sonucunu doğuracaktır. Bu ise, asla kabul edilebilecek bir durum değildir.

Anayasa'nın değiştirilmesi teklif edilemeyecek maddelerinde belirtilen nitelikler yorumlanırken ve hukuki uygulamaya geçirilirken İstiklâl Marşı ile birlikte yorumlanmalı, İstiklâl Marşı'na aykırı bir yorum ve uygulamaya mahal verilmemelidir. Örneğin, Anayasa'da devletin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu, toplum düzeninin ise demokratik olduğu düzenlenmiştir. Burada tanımlanan demokratik toplum İstiklâl Marşı'nda betimlenen toplum düzenine ve toplum değerlerine uygun olmak zorundadır. Bu betimlemeyi ortadan kaldıracak şekildeki uygulamalar, kanunlar Anayasa'ya aykırıdır. Milletlerarası andlaşmalar veya bu andlaşmaların yorumlarının İstiklâl Marşı'ndaki değerlere aykırı

olması durumunda egemenlik ve bağımsızlık gereği bu andlaşmalardan da derhal çekililmesi gerekir.

Bu bağlamda, Avrupa Birliği'yle bütünleşme sürecinde İstiklâl Marşı'nda korunan değerlere zarar verecek en ufak bir gelişmeye fırsat verilmemeli, asimilasyon yerine İstiklâl Marşı'nda korunan değerlerimizle birlikte entegrasyon esas olmalı, Batı medeniyetine değer katmak hedeflenmelidir.

### **Özetle,**

"İstiklâl Marşı, Anayasa'nın göğsünü dolduran imanın ifadesidir.

Egemenlik ve bağımsızlık Hakka tapan, Hakkın hakimiyetini ve hukukun üstünlüğünü esas bilen Türk Milletinin hakkıdır.

Yapılacak yeni Anayasa çalışmalarında İstiklâl Marşında korunan değerler çok daha açık bir şekilde Başlangıç kısmında ve madde düzenlemelerinde yerini bulmalıdır.

### **Sayın Anayasa Mahkemesi Başkanım ve değerli hazirun,**

Sabırla beni dinlediğiniz için çok teşekkür eder, verilecek eğitimin verimli ve başarılı olmasını dilerim.

Saygılarımla.

Süleyman Arslan  
TİHEK Başkanı